

תקצירים בעברית

מטרולוגיה תלמודית ג יחידות נפח וקיבולת

יוסף יצחק אייזלר

היות שאין קבלה תלמודית מדויקת ביחס ליחידות נפח, הוצרכו חכמי הדורות להשתמש ביחידות נפח טבעיות, כלומר הנפח של ביצה בינונית של תרנגולת ורוחב האגודל, הנקרא בתלמוד אצבע, של אדם בינוני. אכן התלמוד מייחס נפח הרביעית עם השיעורים דלקמן על ידי הנוסחה

$$\text{רביעית} = \text{ביצה וחצי} = 10.8 \text{ אצבעות מעוקבות}$$

אם כן ישנן שתי דרכים למדוד קיבולת, או על ידי חישוב הנפח באצבעות או על ידי חישוב מספר הביצים הדוחות אותו נפח מים. כבר במאה הארבע-עשרה הדגיש הרשב"ץ את הסתירה בין שתי הדרכים, המדידה על ידי חישוב הנפח באצבעות נותנת תוצאה כפולה מהמדידה על ידי הביצים.

דרך שלישית המבוססת על קטע בתלמוד ירושלמי תרומות פ"י ה"ה, מביאה לתוצאה גדולה פי שלושה, לכן העריכו את הדרך השלישית הזו כשיטה משנית ולא רצינית והזניחו אותה. חכמים העריכו בעבר את הנפחים על ידי שיטת הביצים, הנפחים הקטנים, אבל עכשיו שיטת המדידה על ידי האצבעות, נפחים גדולים, היא היותר מקובלת עליהם.

היות שיש קשר ברור בין שיעורי הנפח התלמודיים ושיעורי הנפח הרומאיים (משנה כלים יז, יא), אנחנו חוקרים ביסודיות את אלו האחרונים. כמו כן אנחנו בודקים כמה קטעים תלמודיים הקשורים לשיעורי נפח ומשקל. אנחנו מוכיחים שהדרך השלישית, מתוך התלמוד הירושלמי, אם נבין אותה כהלכה, היא נכונה ותואמת את הדרך הראשונה, כלומר דרך השיעורים הגדולים. זה מאפשר לנו לתת הגדרה מוחלטת לשיעורי הנפח התלמודיים ביחס לשיעורי הנפח הרומאיים. תוך שימוש בעיקרון שהציע החכם חיים יחיאל בורנשטיין לפני כמאה ועשרים שנה ושנשאר בקרן זווית מבלי שיתייחסו אליו ברצינות, אנחנו משלימים בין שתי הדרכים הראשונות ומבארים מקור סתירתן. מדובר על אופן מדידת נפח על ידי הביצים.

בסוף המאמר אנחנו מעיינים בשיטת המטרולוגיה של הרמב"ם ומעלים סתירה שלא עמדו עליה עד עתה בעניין משקל הדרהם המצרי בשעורות בין פירושו למשנה לבין חיבורו.

תקצירים בעברית

תפקיד הכוונה בתפילה לרפואה:

גישה ניסויית

שמואל אביגדור ספירו

המצב הנפשי-הקוגניטיבי אשר נקרא "כוונה" או התכוונות הינו תנאי מוקדם לתפילה משמעותית ומועילה, לפי הגדרת השולחן ערוך. לדעתו של הרב אריה קפלן ז"ל, הכוונה היא פעולה מדיטטיבית, ולפיכך חכמינו ייסדו תפילה אחת ומיוחדת אשר מצריכה את הכוונה. הרב יוסף קארו, בעל השולחן ערוך, המזוהה עם הקבלה, הדגיש את הממד המדיטטיבי בהתנהגות הדתית היומיומית הנורמטיבית. מחקר מדעי הצליח לזהות את ההשפעה הבונה של הכוונה על התפקוד הגופני והמוחי, ואף פיתח אופני מדידה מתאימים כדי לבדוק ולאמוד את האפקטים האלו. יש גם עבודות מחקר אשר מצביעות על השפעה חיובית של התפילה על מחלות. למחקר הנוכחי יש משמעויות רבות עבור יהודים שומרי-מסורת, אבל המשך פיתוחם של עוד מחקרים כאלו מצפה לחוקרי תורה ומדע.

הרמב"ם ו"ידיעה אמצעית": קושיה על ה"לחם משנה"

ברל זוב לרנר

"וייעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", כך כותב הרמב"ם בהלכות תשובה ב, ב בקשר לבעל התשובה. לכאורה, פירושו של ר' אברהם די בוטון (ה"לחם משנה") על אתר מתבסס על ההנחה שהרמב"ם היה רוצה למנוע ייחוס ידיעת העתיד לקב"ה, שמא ידיעה כזאת תפגע בחופש הבחירה של בני האדם. הנחה זו מוזרה ביותר מכיוון שבהלכות תשובה ה, ה הרמב"ם דוחה את האפשרות של סתירה בין ידיעת העתיד על ידי הקב"ה וחופש הבחירה האנושית. לא ייתכן שבעל ה"לחם משנה" לא הכיר את ההלכה בפרק ה!

יש סיבות לחשוב שר' אברהם די בוטון ייחס לרמב"ם פתרון מאוד מסוים לסתירה, כביכול, בין ידיעת העתיד והחופש האנושי – פתרון המבוסס על הרעיון שהקב"ה קיים במעין "הווה נצחי" מחוץ למסגרת של ממד הזמן. כמו כן ייתכן שדברי ה"לחם משנה" על הלכות תשובה ב, ב אינם מתייחסים לסתירה אפשרית בין ידיעת העתיד לבין החופש האנושי, אלא לסתירה בין ה"ידיעה האמצעית" האלוהית (middle knowledge) לבין החופש האנושי. ה"ידיעה האמצעית" מכוונת אל התנהגותם של בני האדם בכל מצב אפשרי, כולל מצבים שלעולם לא יתקיימו במציאות. מכיוון שהרעיון שהקב"ה מתקיים מחוץ למסגרת ממד הזמן אינו נותן פתרון מידי לבעיית ה"ידיעה האמצעית", חייב היה ה"לחם משנה" לקחת בחשבון בעיה חדשה זו (הסתירה בין "ידיעה אמצעית" לבין החופש האנושי), על אף דברי הרמב"ם בהלכות תשובה ה, ה.